

kerül állandóan ellentétbe mind magával, mind a családjával és a társadalommal s ezért nem tudja semmire se vinni az életben.

Felvidéki szülővárosát, amelyet hosszú távolléte alatt a csehek foglaltak el, letört emberként látogatja meg, de családja előtt hazafias küldetésről hazudozik, hogy továbbra is a rájaszeretett glóriával járhasson közöttük. Ám érzi, hogy e hazugság ellenére is ebben a szellemben kellene valamit tennie, de a tett megint csak fonák szavakban sodródik ki belőle és kellemtelen galibába, majdnem bajba sodorja mind magát, mind családját. Ezért az éj sötétjében menekülve hagyja el szülővárosát, körülötte pedig lángokban állanak a hegyek, amelyeket a kelekótya erdővéd az ő szavára, *tettként kimondott* szavára gyujtott föl, hogy így álljon bosszút a megszálló cseheken.

Valóságos Dosztojevszkij-figura ez a Szentantali János, akit Szitnyai kivételes tehetsége az átéltség mélységével minden árnyalatában kirajzoltan elevenít elénk. Ilyen komplikált lelkű, nehezen megrajzolható alakokat ennyire élettél teljesnek csak a nagy orosz író munkáiban láttunk.

De ugyanilyen elevenek a családtagok is, kivéve a «szent»-et, akire a legkevesebb világosság esik a regényben.

Az elszegényedett polgármesteri család elszigetelt helyzete, anyagi nyomora, beteges lelki atmoszférája, oknyomozóan pontos magyarázatát adják a magasabb intelligenciájú János eltévelyedéseinek, amelyeknek maga is tudatában van és mégsem tud ellenük tenni. Milyen világosan látja anyja és huga keserves helyzetét, mennyire szeretne rajtuk segíteni, de csak hazugságok állanak a rendelkezésére és még a szeretetét se tudja irántuk kimutatni! Vili, az epilepsziás öccs, szinte eksztázisba lendülve kerülgeti és várja egyetlen szívből jövő sza-

vát, szintúgy Mártuska is, a szerelmes kislány: János képtelen kimondani azt. De ugyanakkor önkínzóan vádolja magát és bűnhődni akar zárkózottságáért, ridegségéért. És mi, akik látjuk és halljuk a család többi tagját is, mi, akikben a regény fogyó lapjaival szintétikusan épültek fel ezek a megtépázott életek, megértjük az író hiánytalan művészi ábrázolásából mindazokat a rezonanciákat, amelyek Jánost vonzzák, vagy taszítják s a lelke beteg gyökeréig látunk, ahol a mély tárnákban, a fantázia szivárványívei alatt, másnak látszik a valóság képe, mint fenn a napfényen, megértjük, hogy a homályból föl-fölbukkanó léleekben miért fullad el a tette-készség és a szó, és végül már vele élve kísérik lengéseit a homályból a fénybe, a fényből a homályba.

A megszállás alatti felvidéki város hű rajza, a mellékalakok kitűnő szilhuettjei, a motívumok gazdaságos besosztása, elsőrangú élményünkke avatják e könyvet, amely irodalmunknak is igazi nyeresége. *Majthényi György.*

Dr. Holub József: Zala megye története a középkorban. I. kötet. (Kiadja Zala megye közönsége. Dunántúl, egyetemi nyomda. Pécs, 1929.) Zala megye közönsége nagy szolgálatot tesz a magyar történettudomány-nak, mikor saját történetét megírta. A szolgálat értékét emeli az, hogy újabb időben egyre szórványosabbá lettek azok a művek, amelyek középkorunk történetével foglalkoznak és lényegesen emeli az, hogy a megírást olyan kiváló szakferfiúra bízták, mint Holub József. Középkori okleveles anyagban épen Zala vármegye a leg-gazdagabbak közé tartozik, az anyag fontosságát növeli, hogy ennek a határszéli vármegyének fejlődésében figyelemmel kísérhetjük a határvédelem szervezésének hatását a megye alakulására. Attól kezdve, hogy Szent István lefoglalta a gazdátlan birtoko-

kat, királyaink a véletlen hatása alatt osztogattak ezekből, így kaptak Zala megyei várjobbágyok birtokokat Zala megye határain belül és kívül és így kaptak birtokokat más megyebeli várjobbágyok, más megyebeli egyháziak földeket Zala megye területén. Kaptak birtokot horvátországiak is Zala megyében és viszont zalamegyeiek Horvátországban, de Holub meggyőzően mutatja ki, hogy a magánbirtokoknak ez az átterjedése nem változtatta meg a közjogi határt. Zala vármegye és Horvátország között már a középkorban a Dráva folyó volt a választóvonal, Muraköz tehát Magyarországhoz tartozott. A horvát nemesek csak a Drávaig voltak kötelesek ingyen katonai szolgálatot tenni, a Dráván túl, Magyarország felé csak a király költségén kellett kivonulniok. Zala megyének délnyugati részén húzódott át az ország régebbi határa, ott volt a gypü, amelyen túl lakatlan vagy gyéren népesített, csak vadászatra és halászatra szolgáló «gypüelve» terült el. A gypüvonal emlékét őrizte a középkori egyházi szervezet két főesperessége, a zalai és a bekcsényi, a zalai főesperesség t. i. pontosan a régi Zala megye területét foglalta magában, a bekcsényi pedig a gypüelvét. A bekcsényi főesperesség neve (bekcsi, törökül = ör) a lakosság foglalkozására is emlékeztet. A gypü mögött és aztán a gypüelve megszállásával a régi gypün túl is t. i. határőrök éltek, akikről Zala megyének több helysége Ör, Öri nevet kapott. Ezek az örök szabad emberek voltak, de a várépítések után átalakult határvédelmi rendszer fölőlegessé tette őket és ekkor az országos nemesség közé emelkedtek. Más érdekes társadalom- és jogtörténeti jelenségre is bukkanunk Zala megye történetében. Érdekes pl., hogy a középkor elejéről pontosabban ismerjük a főispánok névsorát, mint a középkor végéről. Magyarázat: a főispánok

maguk vezették a megye ügyeit a középkor elején, később a bíraskodás és közigazgatás mindinkább az alispán és a szolgabírák kezébe került, királyi rendeletek és megyei kiadványok emiatt ritkábban nevezik meg a főispánokat. A nehézségek dacára, Holub több ízben kideríti a főispán kilétét. Az alispánt t. i. a mohácsi vész koráig a főispán nevezte ki, rendesen saját magánalkalmazottjai, várnagyai, tiszttartói közül, a főispán-változás alispán-változást hoz magával, tehát ugyanazon alispánnak hosszabb megmaradása ugyanazon vármegyében azt jelenti, hogy a főispán személye sem változott. Érdekes a megyei, illetve a járási törvényt napok megállapodásának magyarázata: a hetivásár döntötte el azt, hogy a hétnek melyik napján fogadja a szolgabíró az ügyes-bajos embereket. Érdekesekek a bajvívásra vonatkozó adatok, a megyéspüspök hatásköre alól kivett apátságok fejlődése, jogtörténetéseinket nagyon fogják érdekelni a megyei igazságszolgáltatás, peres eljárás adatai. Zala megye fiai örömmel fogják megtalálni a sok száz mozaikszerű adat között azt, ami a megye népének, számos községének középkori állapotáról, viszontagságairól a történettudomány mai fokán kideríthető volt.

Török Pál.

Dénes Gizella: Fekete emberek (Szent István Társulat). A «Fehér torony» után nagy várakozással nyitottuk föl Dénes Gizella új regényét.

Ez a nagyobb lélegzetű írás részben igazolja is várakozásunkat, mert Dénes Gizella a regény kitűnő megindításánál úgy nyúl a szintői bányászok életébe, mintha egy nagy szociális problémát akarna megoldani. Ezzel azonban — sajnos — adósunk marad. Amilyen érdekesen vázolja föl a milliót, a bányásznép mindennapi, sívár életét, amennyire elevenek ezek a bányászok: a részeges aknász, Galuff